

Malešnice i govorno-jezična kreativnost djece predškolske dobi

Benčić, Sandra

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:792835>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Sandra Benčić

MALEŠNICE I GOVORNO-JEZIČNA KREATIVNOST DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

Petrinja, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Sandra Benčić

MALEŠNICE I GOVORNO-JEZIČNA KREATIVNOST DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

Mentorica: prof. dr. sc. Vladimira Velički

Sumentorica: Božica Vuić, predavač

Petrinja, rujan 2024.

Sažetak.....	4
Summary	5
1. Uvod	1
2. Malešnice	2
2.1. Malešnice u svijetu	2
2.2. Povijesni razvoj malešnica.....	3
2.3. Malešnice u Hrvatskoj	4
2.4. Podjela malešnica.....	6
2.5. Uloga malešnica u razvoju predškolskog djeteta	7
2.6. Funkcija malešnica.....	8
2.7. Vrste i primjeri malešnica.....	9
3. Govorno – jezični razvoj predškolskog djeteta.....	13
3.1. Razvoj govora i jezika	13
3.2. Načini za pomoć djetetu u govorno-jezičnom razvoju.....	15
3.3. Utjecaj glazbe na govorno-jezični razvoj djeteta.....	15
4. Važnost i povezanost fine motorike i govora	17
4.1 Vježbe za poticanje motoričke aktivnosti u djece	18
5. Poticanje dječje kreativnosti i stvaralaštva	23
6. Zaključak	31
7. Literatura	32
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI ZAVRŠNOG RADA	34

Sažetak

Malešnice, u svijetu poznate pod nazivom *nursery rhymes*, narodne su dječje pjesmice koje imaju brojne dobrobiti za djetetov razvoj. Važne su zbog proširivanja vokabulara, poticanja pamćenja i poticanja kreativnoga izražavanja. Malešnice su najzastupljenije u ranom i predškolskom razdoblju te su svakodnevica većine djece. Usko su povezane s razvojem motorike, jer djeca, dok izgovaraju stihove malešnica, uključuju pokrete ruke i prste, ali cijeloga tijela. Time istovremeno unaprjeđuju finu motoriku, koja je ključna za samostalnost i obavljanje svakodnevnih aktivnosti, a pritom se razvija govor i jezik.

Roditelji, odgojitelji, stručni suradnici i svi ostali odrasli koji su u kontaktu s djetetom u tom razdoblju trebali bi biti upoznati s glavnim obilježjima djetetova govorno-jezičnoga razvoja te bi trebali razvijati osjećaj sigurnosti, koji je prvi korak do kreativnog izražavanja. Bitno je da dijete usvaja pjesme kako bi usvojilo i nove jezične sadržaje i upoznalo okolinu koja ga okružuje, ali isto tako i da kreira nove pjesme kojima će stvarati i nove, vizualne pjesničke slike. Time također mogu pomoći djetetu da savlada prepreke koje mogu ometati njegov uredni govorno-jezični razvoj.

Ključne riječi: malešnice, govorno-jezični razvoj, razvoj fine motorike, kreativno izražavanje

Summary

Malešnice, known worldwide as nursery rhymes, are folk nursery rhymes that have numerous benefits for the child's development. They are important for expanding vocabulary, stimulating memory and encouraging creative expression. Nursery rhymes are most common in the early and preschool period and are the everyday life of most children. They are closely related to the development of motor skills because children, while reciting nursery rhymes, include movements of the hand, fingers, and the whole body. At the same time, they improve fine motor skills, which are crucial for independence and the performance of daily activities, while developing speech and language.

Parents, educators, professional associates and all other adults who are in contact with the child during this period should be familiar with the main characteristics of the child's speech and language development. They should develop a sense of security, which is the first step to creative expression. The child must learn songs to learn new language content and get to know the environment that surrounds him, but also to create new songs with which he will create new, visual poetic images. That way, they can also help the child to overcome obstacles that may hinder his proper speech and language development.

Key words: toddlers, speech-language development, development of fine motor skills, creative expression

1. Uvod

Malešnice predstavljaju djetetov prvi kontakt s književnošću, a taj se susret odvija od najranijih trenutaka djetetova života, kada roditelji pjevaju uspavanku kako bi umirili dijete i da bi ga uspavali. Malešnice pomažu djetetu u proučavanju i spoznavanju njegove okoline, a roditeljima i odgojiteljima mogu biti sredstvo pomoću kojega će proširivati djetetov rječnik i općenito utjecati na njegov govorno-jezični razvoj. Osim navedenih, malešnice imaju i druge važne uloge u djetetovu životu. Na vrlo domišljat način, kroz igru, stvaraju poticajnu atmosferu za upoznavanje novih stvari, osoba ili pojava, potiču ih na samostalno izražavanje i kreiranje nečega novog. Ove pjesme, koje se u narodu prenose usmenom predajom, s koljena na koljeno, mogu biti smislene ili besmislene, no i jednima i drugima zajednička je zvučnost koja se temelji na rimi i zvučnim figurama (aliteracija i asonanca) koje pridonose specifičnoj ritmičkoj strukturi malešnica i samim time njihovoj lakoj pamtljivosti. One povezuju djetetov svijet sa svakodnevnim životom pozivajući ga na njemu najvažniju aktivnost, igru.

U prvom se poglavlju ovoga rada ukazuje na važnost poezije u djetetovom životu, analiziraju se obilježja malešnica i njihov utjecaj na dijete te se govori o porijeklu naziva ovih pjesama. Osim toga, u radu se daje osvrt na povijest malešnica te prva bilježenja istih u raznim dijelovima svijeta.

Drugo poglavlje detaljnije prikazuje ulogu malešnica u djetetovom životu, na koji način pomažu i potiču dijete u njegovom razvoju. Donose se primjeri malešnica iz literature te načine na koje se one mogu izvoditi.

U trećem poglavlju opisuje se djetetov govorno-jezični razvoj te mogući načini njegova poticanja. Osim primarne uloge roditelja i ostalih osoba iz djetetova neposrednog okružja, važnu ulogu ima odgojitelj. Naime, odgojitelj svojim izborom primjerene malešnice, odabirom metodičkog instrumentarija kojim će tekst približiti djetetu određene dobi kao i stvaranjem poticajnoga okružja, utječe na djetetov govorno-jezični razvoj te istodobno potiče i djetetovu kreativnost u tom segmentu njegova razvoja.

Uz fiziološki razvoj djetetova govora i razumijevanje jezika, daju se i primjeri malešnica koje djetetu pomažu u njegovom razvoju, no također se spominje i uska povezanost fine motorike i malešnica.

Zaključno, u radu se naglašava važnost uporabe malešnica te razvoj govorno-jezične kreativnosti djece predškolske dobi.

2. Malešnice

Poznatije kao *nursery rhymes*, odnosno pučke dječje pjesme, malešnice se prenose se „s koljena na koljeno“ (Crnković, 1998:7) pa su samim time i vrlo stare, a iz tog razloga im se i oblik mijenja. Zastupljene su u svim narodima, a navodi se kako su upravo one „prvi pjesnički tekstovi s kojima se dijete susreće u svome odrastanju“ (Crnković, 1998:7). Značajke malešnica su kratkoća, besmislenost te uska povezanost sa svakodnevnim djetetovim životom. Potiču dijete na aktivno sudjelovanje u pjesmi jer od njega traže igru, povezivanje pokreta riječima te uključivanje svih osjetila. Djeca ih vrlo lako pamte, a u odrasloj dobi često ih se sjećaju te samim time prenose svoje znanje na svoje potomke.

Poezija za djecu razlikuje se od poezije za odrasle jer je stvorena da ih djeca razumiju i da suosjećaju sa njima. U knjizi *Poezija u zrcalu nastave*, autorica Zalar (2002) navodi kako je ritam svuda oko nas te dijete kroz njega stvara osjećaj za ritam i gradi ga. Rima je, isto tako, važan dio poezije za djecu jer ona pjesmama daje zvučnost, koju djeca vole i koja ih primamljuje (Zalar, 2002).

Nekada su malešnice nazivali sanatalice, dječje, pučke ili narodne popijevke, no to nije mogao biti ispravan naziv za njih zato što su uključivale samo pjevane pjesme, a poznato je kako se u malešnice svrstavaju i na primjer, brojalice, koje se odbrojavaju. Crnković (1998) predlaže dva moguća naziva za ove pjesme. Prvi naziv proizlazi iz logike podjele lirskih narodnih pjesama prema dobi, krećući od starijih prema mlađima: ženske pjesme, momačke pjesme, djevojačke pjesme, dječje pjesme te mališanske pjesme (prema riječi "mališan"), s mogućim varijantama kao što su mališanke, mališnice ili malešnice (prema riječi "malešan"). Drugi naziv predlaže prijenos značenja, slično nazivima poput šljive ranke, dunje ranke, trešnje ranke ili ovce ranke; tako bi i pjesma ranka mogla označavati pjesmu namijenjenu najranijoj dječjoj dobi (Crnković, 1998).

2.1. Malešnice u svijetu

Kako navodi Crnković (1998) najbogatija dječja književnost je sa engleskog govornog područja te su iz tog razloga i malešnice najzastupljenije na engleskom jeziku. Kao primjer tome, navodi tri knjige: *The Oxford Dictionary of Nursery Rhymes*, *The Annotated Mother Goose* te *The Nursery Rhymes of England*.

Autorica Elaine Danielson u svojem radu *The importance od Nursery Rhymes (Važnost malešnica)* spominje francusku pjesmu *Thirty days hath September* kao prvi primjer nabrajalice

iz trinaestog stoljeća. Navodi kako je ovo otkrio Roger Bryan, koji je o tome govorio u drugom dijelu svoje knjige *It'll come in usefull one day*, koja sadrži mnemotehlike, a verzija na engleskom jeziku objavljena je 1562. godine (Danielson, 2002).

Malešnice su zastupljene u svijetu već godinama, no nitko sa sigurnošću ne može reći kada su one zapravo osmišljene ili tko je zaista zaslužan za njihovo prvo bilježenje, no prethodni primjeri su zapisani oblici koji se smatraju počecima zapisivanja takvih pjesama. U sljedećem poglavlju, rad donosi sažetak povijesnog razvoja malešnica i primjere knjiga u kojima su prvi put zapisane.

2.2. Povijesni razvoj malešnica

Crnković i Težak (2002) navode da je brz napredak tiska zaslužan za proširenje tekstova za djecu u drugoj polovici sedamnaestoga stoljeća. Potaknuti željom za vjerskim odgojem, autori počinju tiskati djela namijenjena djeci te se time razvija poezija za djecu. Za prvu takvu knjigu zaslužan je John Cotton sa svojim djelom *Spiritual Milk for Boston Babes*, tiskanom između 1641. i 1645. u Americi te 1646. u Londonu. Autori navode da je ona „kratki katekizam (samo 64 pitanja) i prva u nizu nepregledne povorke knjiga što će se tiskati za djecu u cilju vjerskog poučavanja.“ (Crnković, Težak, 2002: 42)

Crnković i Težak navode kako početak dječje poezije obilježavaju dvije knjige – *Divine and Moral Songs for Children (Božanske i čudoredne pjesme za djecu)* Isaaca Watta iz 1715. godine te *Mother Goose's Melody (Pjesma majke Guske)*, za koju pretpostavljaju da je napisao John Newberry i izdao 1781. godine (Crnković, Težak, 2002).

Book of Nonsense (Knjiga besmisla), autora Edwardy Leara, izlazi 1846. godine u Londonu. „Knjiga je zbirka nonsensnih pjesama u formi limericka s autorovim ilustracijama. Limerick je kratka pjesma od samo pet stihova, s rimama a a b b a, pri čemu prvi, drugi i peti stih imaju tri stope, a treći i četvrti dvije. Lear je tu formu preuzeo od autora knjižice *Anecdotes and Adventures of Fifteen Gentlemen*“ (Crnković, Težak, 2002: 62). Smatra se kako je upravo Lear odgovoran za uvođenje igre u pjesmu te izbacuje pouku iz nje. Pojavom romantizma u književnosti, narod se počeo zanimati za pučke pjesme. Ciljevi romantizma bili su odbacivanje klasicizma kao književnog stila, njegove jednostavnosti, racionalnosti i jasnoće pa su u tom razdoblju pjesnici počeli stvarati besmislene pjesme i uključivati igru u pjesmu.

Slika 1: Izvor: Hrvatska dječja književnost od početaka do 1955. godine

Primjer slike 1 je ilustracija Learovog limericka o starcu s bradom, u kojoj su sove, ševe i kokoš napravile svoja gnijezda – što je primjer besmisla zato što životinje ne rade gnijezda u bradama.

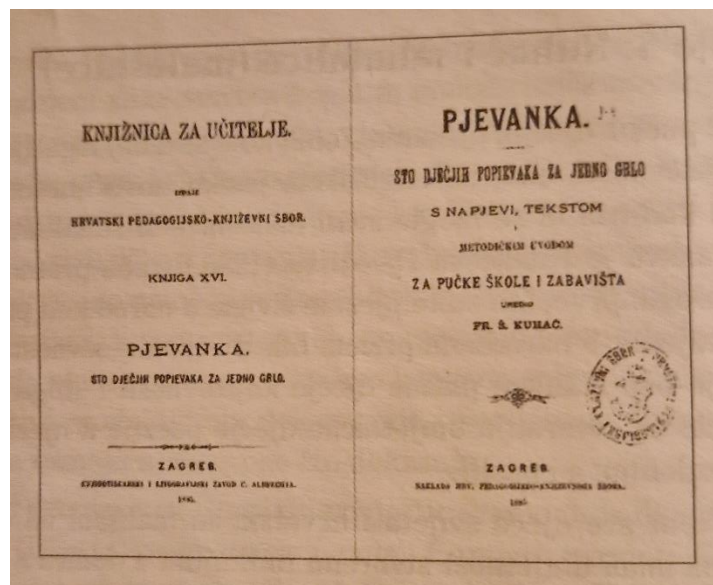
U dvadesetom se stoljeću ističe Shel Silverstein, kao jedan od predstavnika autora dječjih književnih djela. Njegovo najpoznatije djelo objavljeno je 1964. godine pod nazivom (Encyclopedia Britannica, 2024).

2.3. Malešnice u Hrvatskoj

Crnković (1998) u svojoj knjizi piše kako u Hrvatskoj, za razliku od Engleske i Amerike, nema dovoljno zapisanih malešnica ili zbirki reprezentativnih književnih pjesama koje ih obuhvaćaju u cjelinu. Smatra kako ih djeca ne koriste dovoljno jer ih roditelji sami ne poučavaju, isto kao i odgojitelji i učitelji u prvim razredima osnovne škole. Navodi kako je do 1918., u Zbornicima za narodni život i običaje južnih Slavena, zabilježeno više malešnica, nego od iste godine do danas (Crnković, 1998).

Hrvatska dječja književnost počinje poezijom Ivana Filipovića, 1850. godine u Zagrebu, knjižicom *Mali tobolac*. Sastojala se od četiri dijela: *Razne pesme*, *Mudra izrečenja*, *Male pripovjedke* i *Domorodne misli*. Njegove pjesme su *Mladoj naravi*, *Nestalnost*, *Dobra odluka*, *Posao* i mnoge druge. Važno je napomenuti kako je upravo Ivan Filipović bio začetnik prvog hrvatskog dječjeg časopisa – *Bosiljak* (1864. – 1868.) (Crnković, Težak, 2002).

Posebnu pozornost autori Crnković i Težak pridodaju Franji Š. Kuhaču i njegovim santalicama, odnosno malešnicama. Kao primjer predstavljaju knjigu *Pjevanka* iz 1885. godine. Navode kako su one „živjele u narodu od pamtivijeka i zajedno s narodnom pričom bile dječja književnost i onda kad nije bilo nikakve pisane dječje književnosti i stoga što su djelovale na stvaranju umjetničke dječje poezije u njezinu prvom razdoblju, a i poslije“ (Crnković, Težak, 2002: 153).

Slika 2: Primjer naslovnice *Pjevanke* iz knjige *Hrvatska dječja književnost od početaka do 1955. godine*

U *Pjevanke* Franje Š. Kuhača nalaze se malešnice sačuvane u izvornim oblicima, koje su bile poticaj učiteljima i pjesnicima za stvaranje i sakupljanje malešnica.

Prva zbirka koja sadrži samo dječje pučke pjesme zove se *Pjevanka. Sto dječjih popievaka za jedno grlo s napjevi i tekstom za pučke škole i zabavišta*, Franje Š. Kuhača iz 1885. godine. Ona je bila poticaj učiteljima na sakupljanje takvih pjesmica pa 1893. godine Matija Grubešić objavljuje *Pjesmice iz zabavišta u Bršljanu*. Četiri godine kasnije, 1897. Ivan Zovko u *Bršljanu* objavljuje *Dječje pjesmice* koje je sakupio u Bosni. U *Zborniku za narodni život i običaje*, 1912. godine Ivan Klarić objavljuje svoju zbirku pjesama *Pesekalice* (Crnković, Težak, 2002).

Sljedeća zbirka je Jačke Frana Kurelca iz 1871. godine. U njoj se nalaze narodne pjesme i nekoliko sanatalica. Matko Laginja, 1879. i 1880. objavljuje knjigu *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju u Istri i na kvarnerskih otocih* u kojoj se nalazi poezija koja prikazuje i narodnu dječju poeziju u tim krajevima, a isto tako i sličnost u motivima iz drugih krajeva Hrvatske (Crnković, Težak, 2002).

U hrvatskoj književnosti nema dovoljno zabilježenih malešnica, kao što ima u engleskoj književnosti, no knjige Mali tobolac, *Pjevanka* i *Pesekalice* prikazuju dio hrvatskih narodnih pjesama iz devetnaestog stoljeća. U tom razdoblju je počelo zapisivanje i stvaranje novih pjesama za djecu. Nakon njihove povijesti, slijedi prikaz podjele malešnica i njihova funkcija.

2.4. Podjela malešnica

„Pjesme malešnice, ovisno o postanku, ostvarenju i izvedbi, uvijek imaju nekakvu funkciju. Zvukom, ritmom, slikom i rimom one služe, pripomažu, sudjeluju u uspavlivanju, njihanju ili ljuljanju djeteta na koljenu, u uspostavljanju dodira s okolinom, živom ili neživom, u prepoznavanju životinja prema glasovima ili kojim drugim pojavnim znakovima, u različitim igrama, u buđenju ili razvijanju mašte...“ (Crnković, 1998: 14). Crnković ovime pokazuje kako se malešnice ne mogu strogo podijeliti u podvrste jer su međusobno povezane i mogu se koristiti iste pjesme u različitim situacijama, no najrealnija podjela bila bi upravo podjela prema funkciji ili njihovim obilježjima, pa tako navodi sljedeće nazive: „uspavanke, bajalice, brojalice, razbrajalice, nabrajalice, tepalice, molitvice, pitalice, rugalice, zagonetke, pjesme za igru, igralice, pjesme za kolo, cupkalice, hincalice, izmišljalice, zamišljalice, oponašalice, dodirivalice i nagomilavalice“ (Crnković, 1998: 14 - 15). Navodi kako se malešnice mogu podijeliti i kao strukturno-motivske skupine, kao što su abeceda, baka i djed, dani u tjednu, igre, obredi i gatanja, jež, kolo i ples...

Autor Halliwell-Philipps u knjizi *The Nursery Rhymes of England* (1886) malešnice dijeli na sljedeće: povijesne, doslovne, priče, poslovice, školske, pjesme, zagonetke, čari, igre, paradokse, uspavanke, džinglove, ljubavne i bračne, prirodno povijesne, akumulativne priče, lokalne i relikvije, te je knjiga je popraćena ilustracijama W.B. Scotta, kako bi bila zanimljivija djeci.

Milan Crnković, zajedno s autoricom Dubravkom Težak, u knjizi *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine*, objašnjava kako se često pokušava klasificirati dječju poeziju, no kako to nije moguće zato što se motivi konstantno mijenjaju. Razlog tome donose promjene običaja, načina života te svjetonazora. Naglasak stavlja i na „prijelaz iz ruralnog ambijenta u urbani“ (Crnković, Težak, 2002: 17-18) koji se očituje nostalgijom prema načinu života u ruralnim mjestima te pokušajem za stapanjem u okolinu, u urbanim sredinama.

Malešnice se mogu izgovarati i uz igre prstima, a autorice Velički i Katarinčić (2011) navode kako se igre rukama dijele na dvije podvrste, one koje se izvode samo rukama te igre koje se izvode rukama i nekim sredstvom. Također, i podjelu prema temi navode kao jednu od moguće podjele. (Velički, Katarinčić, 2011).

Ne postoji jedinstvena podjela malešnica jer se one razlikuju prema oblicima, funkciji, izvedbi, djetetovoj dobi, temi pjesme i tako dalje, no svaka malešnica ima važnu ulogu u djetetovom razvoju, o čemu možete pročitati više u sljedećem poglavlju.

2.5. Uloga malešnica u razvoju predškolskog djeteta

Pučke dječje pjesmice imaju veliku važnost za predškolsku djecu jer pomažu u proširivanju njihovog vokabulara i učenju novih riječi i izraza. Osim toga, one potiču razvoj fonološke svijesti jer su ritmične i ponavljajuće, što djeci olakšava prepoznavanje razlika između glasova u riječima.

Malešnice se rimuju i lako su pamtljive te su aktivnost koju djeca vole. Omogućuju djeci prepoznavanje rime, a zatim i stvaranje iste što potiče njihovo kreativno izražavanje i proširuje isprva prepoznavanje, a zatim i stvaranje rime potiče njihovo kreativno izražavanje, a usput i unapređuju djetetovo pamćenje i zapamćivanje. Kreativno izražavanje također proizlazi iz samih pjesmica jer im omogućuju da vizualiziraju pjesničke slike. Autorica Pavlić (2017) u svom završnom radu navodi kako su pjesničke slike temelj pjesama, a njima navode na maštanje, produbljuju dojmove i aktiviraju različite osjetilne predodžbe motiva. Kroz pjesmu, pjesnik izražava svoje emocije pa dijete tijekom čitanja pjesme zamišlja scene povezane tim emocijama i stvara pjesničke slike u glavi. Primjer malešnice koja se rimuje, a istovremeno potiče dijete na pamćenje i povezivanje je *Jadni jež* Vesne Parun:

Daj mi, bore,

iglicu,

Da zakrpim

rupicu.

Kaputić mi

poderan.

Ispale mu

bodlje van. (Crnković, 1998: 83)

Još jedan, vrlo važan aspekt malešnica je poticanje djeteta na socijalizaciju s drugom djecom, vršnjacima, ali i članovima obitelji te na jezično izražavanje. Samim time, djeca će postati samouvjerenija pa će i komunikacija sa drugima postati kvalitetnija. Primjer malešnice u kojoj djeca zajednički sudjeluju i igraju se je *Son makaron*:

Son makaron,

Son makaron,

Marion, marion,

Leo, leo, cin cin cin,

Leo, leo, cin, cin, cin.

Jedan, dva, tri. (Peteh, 2020:68)

Igra se izvodi tako da djeca sjede u krugu, ispruženih dlanova okrenutih prema gore. Dijete koje započinje igru udara dlan djeteta desno od sebe, pritom izgovarajući „Son makaron“. Izgovaranje teksta se nastavlja, kao i udaranje djetetova dlana koje sjedi zdesna od prethodnog djeteta. Dijete koje izgovori „tri“ ispada.

Također, malešnice su idealan način kako djeci približiti emocije te ih naučiti načinima izražavanja. Razvijanjem osjećaja za ritam potičemo razvoj samokontrole i regulaciju tjelesne aktivnosti, doprinosimo uravnoteženju emocija te pomažemo u smanjenju ili ublažavanju govornih poteškoća i pretjeranih emocionalnih reakcija (Šmit, 2001).

„Zbog neposrednosti, brojalica je najraniji oblik dječje kreativne igre riječima. Izgovarajući u ritmu nizove riječi ili kratke rečenice. Dijete uživa u toj zvučnoj igri glasova i svom stvaralačkom činu. Nije mu važno znače li takve riječi što ili ne. Smisao takve igre je zadovoljstvo koje osjeća u kreaciji glasova i svojoj sposobnosti da ih stvara. Zanimljivo je da ritam potiče, odnosno pokreće govornu motoriku, tako da dijete u ranoj dobi lakše izgovara i one najteže glasove koji mu inače zadaju teškoće u svakodnevnom govoru. Ritamska pokretljivost u brojalici i pjesmi pomaže i onoj djeci koja mucaju da teško mogu izgovarati riječi“ (Marić, 2013: 157). Djeca se od najranije dobi igraju riječima pa tako sve rimovane riječi, bez obzira bile one smislene ili besmislene, njima predstavljaju igru i zabavu. Takvim riječima u pjesmama djecu potičemo na vježbanje izgovora pojedinih glasova, ali i na stvaranje novih riječi.

2.6. Funkcija malešnica

Velički i Katarinčić navode autora Frobela i njegovu knjigu *Mutter – und Konselieder*, u kojoj cilj pjesmama nije samo igra s djetetom, već i istraživanje različitih načina približavanja pjesama djetetu te prema toj knjizi navode šest aspekata povezanih s malešnicama. Prvi aspekt je emocionalni što znači da one trebaju uveseljavati djecu i oni ih trebaju željeti oponašati. Drugi je motorički aspekt, to jest poticanje djeteta na izvođenje jednakih i suprotnih pokreta rukama i prstima jer je fina motorika povezana s predpisačkim i predčitačkim vještinama, kao što su povezanost glasova i pokreta, kasnije slova, redosljed riječi u rečenici (Velički,

Katarinčić, 2011). Sljedeći je senzorički aspekt kako bi dijete savladalo povezanost motorike ruku i vida te stvorilo koordinaciju oko-ruka. Autori naglasak stavljaju na kognitivni aspekt malešnica, odnosno jasni prikaz određene radnje, od početka, sredine pa do kraja te ukazivanje uzročno-posljedičnih veza tako da su one poznate djetetu. Sljedeći je neurološki aspekt kojemu je cilj koordinacija lijeve i desne ruke ili prstiju. „Na primjer, korištenje i lijeve i desne ruke podjednako i ravnomjerno, zatim poticanje pokreta dominantne i nedominantne ruke, prelaženja središnje linije tijela (lijeva ruka prelazi na desni dio tijela) – što potiče lateralizaciju te bolju koordinaciju lijeve i desne moždane polutke“ (Velički, Katarinčić, 2011: 27). Kao posljednji aspekt, ističe se onaj jezični jer se on odnosi na „sve vrednote govorenoga jezika: intonaciju, ritam, tempo, pauze“ (Velički, Katarinčić, 2011: 27). Samim time, dijete pamti redoslijed i proširuje svoj rječnik.

Malešnice su vrlo važne jer, osim što uveseljavaju djecu, potiču ih na izvođenje određenih pokreta ruku i prstiju, povezuju motoriku ruku i vida, prikazuju uzročno-posljedične veze te pomažu u koordinaciji ruku ili prstiju. U sljedećem poglavlju nalaze se vrste i primjeri malešnica koje roditelji i odgojitelji koriste kako bi unaprijedili funkcije navedene u ovom poglavlju.

2.7. Vrste i primjeri malešnica

Prvi djetetov susret s književnošću je upravo s brojalicama. One razvijaju djetetovo jezično izražavanje i komunikaciju, a rimovanjem riječi i ponavljanjem određenih slogova, stvaraju poticaj za ponavljanje, a zatim i usvajanje tih pojmova. Besmislene brojalice su od jednake važnosti jer, jedino što im je različito jest što dijete neće usvojiti određeni ponavljeni pojam. Zvučnost i poticaj na stvaranje će biti jednak kao i u smislenim brojalicama. (Peteh, 2020)

„Brojalica je glazbeno-govorni oblik komunikacije u životu djece rane i predškolske dobi. Riječi i ritam čine temelj njezine konstrukcije. U suštini je jednostavna i laka, a opet posebna i privlačna“ (Marić, Goran, 2013: 157). Svaka osoba se u djetinjstvu susrela sa barem jednom brojalicom jer služi za odbrojavanje i kao pomoć u odabiru – to može biti odabir materijala kojim će dijete izrađivati likovni rad, igračke kojom će se igrati i slično. One su lako pamtljive jer se glasovi u riječima se ponavljaju i rimuju.

STOP

Tupa, tapa, tupa, tap,

Ide djedo, nosi štap.

Tipa, topa, tipa, top,

Stani djedo, piše „stop“! (Marić, Goran, 2013: 168)

Brojalica *Stop* može poslužiti kao sredstvo odabira prvog igrača u igri u skupini, a izvodi se na način da su djeca u krugu i odbrojavaju brojalicu. Izgovorom jedne riječi pokazuje se na jedno dijete, zatim drugo i tako sve dok ne dođemo do djeteta kod kojeg ćemo izgovoriti zadnju riječ – stop. Dijete kod kojega smo izgovorili riječ stop započinje odabranu igru.

„Cupkalice ili cupaljke su igre koje možemo izvoditi s djecom kad ono počne sjediti. Dijete sjedi na koljenima odrasle osobe koja mu ritmički izgovara tekst cupkalice i pridržavajući ga cupka podižući i spuštajući pete na pod.“ (Marić, Goran, 2013: 30) Ovakve pjesme služe za zabavu te vježbanje i usavršavanje pokreta.

CUP, CUP, NOŽICAMA

Cup, cup, nožicama,

Pljesni, pljesni ručicama.

Pa poskoči hopa, hop,

Cupni sada skok na skok. (Marić, Goran, 2013: 30)

Cup, cup, nožicama je primjer cupkalice koja se izvodi na način da odrasla osoba dijete posjedne na svoja koljena te ritmičkim izgovaranjem stihova radi određene pokrete. Tijekom izgovaranja prvog stiha „Cup, cup, nožicama“ odrasla osoba naizmjenično diže pete u zrak i spušta ih na pod, a prilikom izgovaranja drugog stiha „Pljesni, pljesni ručicama“ odrasla osoba pridržava djetetove dlanove i plješće. Tijekom izgovaranja trećeg i četvrtog stiha „Pa poskoči hopa, hop, cupni sada skok na skok.“ odrasla osoba nastavlja sa naizmjeničnim podizanjem i spuštanjem peta. Brojalica je primjerena za djecu koja mogu sjediti.

„Tapšalice, tašunjaljke ili tašalice su igre odraslih s djecom u najranijoj dječjoj dobi. Za vrijeme izvođenja tapšalice dijete može ležati na leđima, sjediti ili stajati, ovisno o stupnju njegova razvoja. Majka ili druga odrasla osoba bliska djetetu plješće dječjim rukama ritmički izgovarajući riječi.“ (Marić, Goran, 2013: 31) Pjesme kao što su tapšalice mogu poslužiti za umirivanje djeteta i povezivanje sa roditeljem ili odgojiteljem.

TAŠUN, TAŠUN

Tašun, tašun, tanana,

I svilena marama,

Tko tašuni kruha da,

Rodit će mu pšenica. (Marić, Goran, 2013: 31)

Tašun, tašun je tapšalica koja je primjerena djetetu od najranije dobi, a odrasla osoba melodičnim izgovaranjem stihova, polaganim pljeskanjem djetetovim dlanovima i imenovanjem pokreta, pokazuje djetetu i priprema ga na usvajanje istih pokreta koje će i samo moći izvoditi nakon nekoliko mjeseci.

Zagonetke su postavljena pitanja koje dijete treba odgonetnuti. Razlikuju se ovisno o djetetovoj dobi, a prve, jednostavnije zagonetke, dijete može odgonetnuti sa otprilike tri godine. Djecu potiču na razmišljanje te povezivanje metaforičkih opisa sa stvarnim predmetom ili pojavom.

U prvom primjeru zagonetke svijeća se imenuje kao malena Nancy Etticoat, koja na sebi nosi bijelu podsuknju i ima crven nos, a čim duže stoji, postaje sve niža pa dijete može pretpostaviti da je to svijeća zato što s vremenom postaje sve niža.

U drugom primjeru zagonetke postoji nekoliko mogućih rješenja. Više od kuće i drveća, osim zvijezde, mogu biti, na primjer, oblaci pa dijete potiču na razmišljanje i uspoređivanje onog što je više, a što niže i shvaćanje tih odnosa čime se potiče i djetetov kognitivni razvoj.

Primjer zagonetke iz *The Nursery Rhymes of England*:

Little Nancy Etticoat,

In a white petticoat,

And a red nose;

The longer she stands,

The shorter she grows. - odgovor je svijeća.

Higher than a house, higher than a tree;

Oh, whatever can that be? - zvijezda

Primjer iz zbirke *Hrvatske malešnice*

Sjela bijela seka

Nasred sela,

Sama sebe jela. - svijeća

Dva se blizanca rodiše,

Svijetom hodiše,

Jedan drugog ne vidješe. - oči

Primjer malešnica iz *Knjige besmisla (Book of Nonsense)* Edwarda Leara

There was a Young Lady whose nose,

Was so long that it reached to her toes;

So she hired an Old Lady,

Whose conduct was steady,

To carry that wonderful nose.

U ovom primjeru autor navodi dijete da zamisli mladu ženu čiji je nos toliko dugačak da dopire do njenih nožnih prstiju, a zatim uposli stariju ženu da nosi njezin predivan nos. Kako je ovo pjesma iz knjige besmisla, ona zaista nije smisljena, no potiče nas na zamišljanje ovih motiva. Kao odgojitelj, nakon predstavljanja ove pjesme djeci predškolske skupine možemo predložiti da nacrtaju ono što su zamislila slušajući pjesmu. Takvom aktivnošću potičemo dijete na likovno izražavanje, ali i na slušanje i pamćenje te dobivamo povratnu informaciju u tome kako dijete razmišlja, koliko detaljno pamti te na koji način se može likovno izraziti.

3. Govorno – jezični razvoj predškolskog djeteta

Za usvajanje govora i materinskoga jezika kod djece je, uz, knjige, predavanja ili prezentacije, potreban kvalitetan govorni uzor, odnosno roditelji i okolina. Na primjer, kada počne govoriti i riječ izgovara pogrešno, zadatak odrasle osobe je tu riječ koristiti u rečenici ispravno, a dijete pustiti da čuje pravilan izgovor. S vremenom će dijete zamijeniti pogrešnu riječ ispravnom. Kao što navode autori knjige *Jezik i govor*, Apel i Masterson (2004) „Jezik se ne poučava, on se razvija“ (Apel, Masterson, 2004:11).

Govorno-jezični razvoj nazivaju složenim, ali zadivljujućim procesom, u kojem i roditelj i dijete, imaju vrlo važne, isprepletene uloge. Kako se ovaj rad odnosi samo na djecu predškolske dobi, dotaknut ćemo se najviše govorno-jezičnoga razvoja od treće do šeste godine djetetova života. Oko treće godine, djetetov rječnik sadržava više od tisuću riječi. U tom razdoblju, djeca već znaju imenice, jednostavne glagole i poneke pridjeve. Uskoro će početi koristiti i glagole kojima opisuju osjetila, a zatim i glagole koji prikazuje mentalne procese. Moći će shvatiti i pojam vremena i broja, a nakon toga slijedi i sastavljanje jednostavnih rečenica. Nedugo nakon sastavljanja rečenica, početak će ispravno svrstavati pomoćne glagole u rečenice. Sljedeći korak u razvoju bit će korištenje negativnih oblika i postavljanje pitanja, uključujući intonaciju. Krajem treće godine, dijete će koristiti kompleksnije rečenice i početi pokazivati uzročno-posljedičnu vezu. Autori Apel i Masterson navode kako bismo izgovor trogodišnjeg djeteta trebali razumjeti oko sedamdeset i pet posto, dok bi kod četverogodišnjeg djeteta izgovor trebao biti jasan oko devedeset posto izgovorenog. Kroz četvrtu i petu godinu, dijete će koristiti sve kompleksnije rečenice i izraze, a njegov razvoj sada će uključivati i semantiku, glasove, gramatiku i društvene jezične vještine (Apel, Masterson, 2004). Oko pete godine, priča koju će dijete pričati, imat će svoju radnju s vremenskim slijedom, a bit će povezana sa proživljenim iskustvom.

Tradicionalne jezične igre, poput stihova uz pokrete prstiju i pljeskanje ili priča praćenih gestama, izvrsne su za poticanje govornog razvoja kod djece u obitelji, vrtiću i osnovnoj školi. Najnovija istraživanja mozga pokazuju da jezične igre koje aktiviraju sva osjetila u kombinaciji s pokretom najučinkovitije stimuliraju živčani sustav. Stoga, aktivnosti poput pjevanja, govora, skakanja, pljeskanja i pokreta djeluju kao vrhunski trening za mozak (Stoklin – Meier, 2011).

3.1. Razvoj govora i jezika

„Govor je temelj ljudske komunikacije i značajan je za cjelokupan djetetov razvoj“ (Katarinčić, I., Velički, V., 2011:8). Autorice navode kako se svako dijete razvija individualno

te je vrlo važno u obzir uzeti sve čimbenike koji utječu na djetetov govor. Isti dijele na dva razdoblja: „Predverbalno razdoblje, koje traje od rođenja do prve smislene riječi ili rečenice, dok je drugo razdoblje verbalno, odnosno od prve smislene riječi ili rečenice pa sve do automatizacije govora i nadalje bogaćenja rječnika“ (Katarinčić, I., Velički, V., 2011: 8).

Ilona Posokhova u knjizi *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece* razvoj govora svrstava u faze. U prvih nekoliko mjeseci svog života dijete počinje proizvoditi krikove, zatim se pojavljuju smijeh i gukanje, koje „ostvaruje prijelaz od refleksivnog spontanog glasanja prema komunikativnom glasanju“ (Posokhova, 2008: 17). U trećoj fazi pojavljuje se brbljanje te prvi znakovi suglasnika. Aktivno brbljanje pridodaje četvrtoj fazi, a tada dijete počinje ponavljati slogove koji podsjećaju na postojeće glasove materinskog jezika. Oko prve godine, dijete će izreći svoju prvu riječ, dok će u drugoj godini koristiti rječnik s otprilike dvjesto do tristo riječi. Kada je rječnik dovoljno bogat, dijete će početi spajati riječi i slagati kratke rečenice od dvije do tri riječi. Do šeste godine, rječnik se proširuje te govor postaje gramatički ispravan (Posokhova, 2008).

Autori Vrsaljko i Paleka razvoj govora svrstavaju u pet kategorija. Prva, „fiziološki krik“ predstavlja djetetovo stanje – fizičko i psihičko. On može biti kroz različite pojave, od smijeha, plača pa sve do kihanja. Druga kategorija bila bi, na primjer, pjevanje ili gukanje, odnosno način na koji dijete izražava svoje raspoloženje. Kao treću kategoriju navode igru govornim organima te oponašanje i skandiranje. Četvrtom kategorijom smatraju način na koji dijete izražava emocije, dok u petoj kategoriji navode kako se, prema Prebeg-Vilke (1991) govorni izraz javlja u tri oblika, a to su: „globalni govorni izraz, artikulirani govorni izraz i jezični govorni izraz“ (Vrsaljko, Paleka, 2018.).

Na razvoj govora utječe mnogo faktora, kao što su okolina i emotivni odnos majke i djeteta. Okolina treba biti poticajna - bogata knjigama, predmetima iz svakodnevnog života, alatom, igračkama, a Posokhova navodi kako je i priroda vrlo stimulativna okolina za dijete. Kao i okolina, vrlo važnu ulogu u razvoju govora ima i emotivan odnos s majkom jer dijete osjeća najveću povezanost upravo s njom (Posokhova, I. 2008). Ako ne postoji poticajna okolina s odgovarajućim govornim primjerom, djetetove moždane stanice se neće stimulirati te će samim time na kraju i „atrofirati“ (Posokhova, I. 2008).

Uloga odgojitelja je također vrlo važna u govorno-jezičnom razvoju djeteta. Oni trebaju biti dobar govorni primjer djetetu jer su u svakodnevnom kontaktu te, ukoliko odgojitelj

nepravilno izgovara određene riječi, dijete neće imati mogućnost naučiti ih pravilno izgovarati, nego će naučiti onako kako čuje, u ovom slučaju, pogrešno. Također, važno je da odgojitelj govori standardnim jezikom jer će se dijete sa istim susresti i u školi, i kasnije u životu, a mnogi roditelji i odrasli koji okružuju dijete, ga ne koriste ispravno.

Jezik je sustav znakova koji ljudi rabe u jezičnoj djelatnosti, a ona je jedan od oblika ljudske komunikacije. On se sastoji od niza elemenata među kojima postoje određeni odnosi, a to nazivamo jezičnom strukturom.

Usvajanje jezika se prema literaturi odnosi na najraniji jezični razvoj, od prve do treće godine djetetova života jer se tada aktivira mehanizam za usvajanje jezika. (Hrvatska enciklopedija, 2013.-2024.)

3.2. Načini za pomoć djetetu u govorno-jezičnom razvoju

S obzirom na djetetovu dob, roditelji i odgojitelji djeci trebaju čitati slikovnice. Isprva su to slikovnice koje od djeteta traže imenovanje bića i stvari, a kasnije se uključuju sve kompleksnije slikovnice, one sa više teksta. Dijete će tražiti da se određenu slikovnicu koja mu se sviđa čita i nekoliko puta, dok ju možda i samo ne počne „predviđati“, a u tome ga trebamo bodriti jer na taj način dijete vježba izgovor, gradi samopouzdanje te ga potiče na razmišljanje. Ono će samo odlučiti kada više ne želi slušati istu slikovnicu i dati će to do znanja (Apel, Masterson, 2004).

Vrlo važan aspekt u govorno-jezičnome razvoju je proširivanje i preoblikovanje djetetova iskaza. Kada dijete kaže rečenicu od dvije ili tri riječi, tu rečenicu roditelj može ponoviti, ali u nju dodati još poneku riječ. Također, postavljanje potpitanja jedan je od načina proširivanja iskaza. Odraz i potkrepljenje su također vrlo važni, a oni čine ponavljanje ispravne djetetove rečenice te nastavak razgovora (Likierman, Muter, 2007).

3.3. Utjecaj glazbe na govorno-jezični razvoj djeteta

Djeca su od rođenja okružena glazbom, a ona je već godinama „način izražavanja osjećaja i društvene bliskosti“ (Likierman, Muter, 2007: 140). Autorice navode kako je brbljanje zapravo istraživanje zvuka, a glas glavni instrument jezika. Nakon brbljanja, dolazi faza lupanja i udaranja, u kojoj uče kako svaki predmet proizvodi drugi ton, a osim što ih proizvode, oni ih i čuju, i s vremenom razlikuju. „Ritam je drugi važan dio glazbe koji djeca mogu učiti kroz pjesmice, rime, pokrete i ples. Dok nastoje zadržati određeni ritam, razvijaju koordinaciju pokreta“ (Likierman, Muter, 2007:141). Važno je da djeca imaju priliku isprobati instrumente i udaraljke, kako bi i sama mogla stvarati glazbu. Zato često u odgojno-obrazovnim

skupinama imaju udaraljke, sintisajzer, lonce umjesto bubnjeva, štapove i slično (Likierman, Muter, 2007). Odgojitelji imaju veliku ulogu u razvoju ritmičnosti i melodičnosti govora kod djece, dviju osobina govora koje mu daju dinamiku i izražajnost. Upravo korištenjem brojalica, pjesmica i ritmičkih igri, te korištenjem izražajnije intonacije i korištenjem glazbe odgojitelj pomaže djetetu da razvije ritam i melodičnost.

Uz govor, brbljanje ili pjevanje, postoje razne igre koje se igraju određenim dijelovima tijela, a djeca ih jako vole. I prije no što dijete bude u mogućnosti samo igrati te igre, izvoditi ih mogu odgojitelji te roditelji, a bitno je da ih se ne mijenja prečesto jer djetetu treba određeno razdoblje kako bi ih usvojilo. U prve dvije godine djetetova života, najučestalije su tapšalice, cupkalice i igre prstićima. Njima odgojitelj može uspostaviti ugodnu atmosferu i povezati se s djetetom, a ujedno razvija djetetovo tjelesno i psihičko zdravlje (Marić, Goran, 2013).

Od rođenja, dijete sluša zvukove, a nakon nekoliko mjeseci počinje ih i proizvoditi. To je vrlo važno kako bi s vremenom ojačalo mišiće i pripremio ih i na govor. Osim zvukova, dijete je okruženo i glazbom koji ispočetka samo sluša, a kasnije ju može i kreirati različitim instrumentima ili pjevanjem. Samim time, pjesma ima veliku ulogu u djetetovom životu jer je od samog rođenja povezana i pokretima, a o važnosti pokreta govora te tijela, ruku i prstiju možete pročitati u sljedećem poglavlju.

4. Važnost i povezanost fine motorike i govora

Istraživanjem razvoja djece, otkriveno je kako će razvoj govora biti prikladan djetetovoj dobi, ako je razvoj fine motorike u okviru normalnog i očekivanog razvoja djeteta te iste dobi. Jednako tako, ako će u motoričkom razvoju biti zaostataka, bit će ih i u razvoju govora. „Znanstvenici su došli do ozbiljnog zaključka da se formiranje važnih govornih zona u mozgu ostvaruje pod utjecajem živčanih impulsa prstiju ruku“ (Herljević, Posokhova, 2007: 115).

Vrlo je važno već u ranom djetinjstvu započeti s vježbama prstića, ali isto tako i s praćenjem svladavanja jednostavnih vještina, kao što je držanje žlice, zato što nam upravo ti jednostavni pokreti mogu biti pokazatelj teškoća u razvoju. Autorice napominju kako djetetu određeni zadatak može stvarati preveliki napor pa bismo iz tog razloga u obzir trebali uzeti i stanke između ili tijekom zadataka, u kojoj će opuštati ruke ili prste raznim vježbama opuštanja (Herljević, Posokhova, 2007).

„Ruke su prva igračka. Bebe se igraju i brbljaju s njima, vježbaju hvatanje, puštanje, pružanje ruku i grčenje u pesnicu. Tijekom vremena se poboljšavaju motorika i spretnost prstiju. Paralelno s tim odvija se i razvoj govora. Djeca najprije izgovaraju nizove slogova, oponašaju zvukove, izgovaraju riječi, a poslije rečenice. Razvoj fine motorike i govorni razvoj izravno su povezani. Usavršavanje motorike potiče govor i inteligenciju“ (Stocklin – Meier, 2011: 9).

Autorica Osmanova (2010) napominje kako je razvijanje finih motoričkih pokreta ruku bitno jer u protivnom može doći do negativnog pristupa učenju zato što dijete ranije nije savladalo sve potrebne fino-motoričke pokrete. Napominje kako u predškolskoj dobi naglasak treba stavljati na pripremi djeteta za pisanje, a ne na samo pisanje. „Znanstvenici smatraju da su ljudski pokreti ruke rezultat asocijativnih veza koje stvaraju tijekom rada vizualnog, slušnog i verbalno-motoričkog sustava“ (Osmanova, 2010: 6). Kao jedan od primjera vježbi koje djetetu mogu pripomoći u toj fazi predlaže samomasazu prstiju te vanjskih i unutrnjih dijelova šake (Osmanova, 2010).

Zagrijmo dlanove

Dlan o dlan ti žustro trljaj

Jer rukama toplina, znaj,

Godi kao zimi čaj

I kao mamin zagrljaj.

(Osmanova, 2010, str. 12)

Izgovaranjem rečenica iz vježbe *Zagrijmo dlanove*, djeca i odrasla osoba koja djeci pokazuje vježbu, trebaju ubrzano trljati dlanove, kako bi mogli osjetiti toplinu koju stvaraju trljanjem. Time povezuju više osjetila – slušanje, opip i vid.

4.1 Vježbe za poticanje motoričke aktivnosti u djece

U priručniku *Govor, ritam, pokret*, vježbe dijele se na dva dijela. U prvom dijelu nalaze se vježbe govora s pokretima, u kojima su jednostavne, kratke i ritmične pjesmice i brojalice. Njih se izvodi usporeno, dok pokreti prstiju i šake prate govor, prvo sa jednom rukom, zatim drugom, a tek onda sa obje ruke. Cilj je postizanje glatkoće pokreta, a zatim i govora. Drugi, složeniji dio nazivaju Igre prstićima, koji od „djeteta traži da stavi prstiće u određeni statični položaj koji imitira lik neke životinje ili predmet“ (Herljević, Posokhova, 2007: 117).

„Djeca vole pjesmice o prstima. To je nastavak dječje igre rukama, ali na višem stupnju. Takvi se stihovi od ostalih izdvajaju kao „intelektualni“. „Mini-priče“ počinju palcem i završavaju malim prstom. Uvijek se odvijaju prema istoj jezičnoj shemi i istim pokretima. Jedan za drugim podižemo i pokazujemo prste jedne ruke dodirujući ih kažiprstom ili palcem druge ruke“ (Stocklin-Meier, 2011: 9).

Autorica Osmanova u knjizi *150 igara prstićima za razvoj fine motorike i govora* donosi vježbe za razvijanje kinestetičke osnove pokreta ruku, igre sjena, vježbe stiskanja i otvaranja šaka, imitacijske vježbe za ruke, vježbe na ravnoj površini, vježbe za sukcesivno dodirivanje prstiju na svakoj ruci zasebno, gimnastiku za prste pri usvajanju leksičkih tema i vježbe za razvoj dinamičke koordinacije ruku tijekom izvođenja istodobno organiziranih pokreta. Primjer pjesmice koju će pratiti igra prstima može biti pjesmica *Prste ima ruka svaka*:

Prste ima ruka svaka,

Kad ju stisneš to je šaka,

Bum, bum, bum – bum – bum,

To je pjesma laka.

Igraju se ruke dvije,

tko će brže, tko će prije,

bum, bum, bum-bum-bum

to je pjesma laka (DV Viškovo, 2024).

Ova pjesma se izvodi na način da izgovaranjem prvog stiha raširimo prste, a tijekom izgovaranja drugog stiha, stišćemo šaku. U trećem stihu možemo šakom lagano dotaknuti površinu (npr. stol). U sljedećim stihovima, lagano ćemo širiti prste, a zatim stiskati ih u šaku te na taj način s djetetom vježbati pokret otvaranja i stiskanja šake.

Vježba za razvijanje kinestetičke osnove pokreta ruku

Naočale

Spoji svoje prste male,

Bit će lijepe naočale.

Na oči ih zatim stavi,

Svi će mislit da su prave. (Osmanova, 2010, str. 28)

Izvedbom pjesme Naočale spajamo vrhove prstiju na palac i tvorimo krug između njih. Zatim spajamo obje šake i prislanjamo ih uz lice. Djeci je ovo zanimljiva vježba jer svojim rukama mogu oponašati poznati predmet iz okoline.

Primjer igre sjena

Mačka

Gledajte u moje ruke,

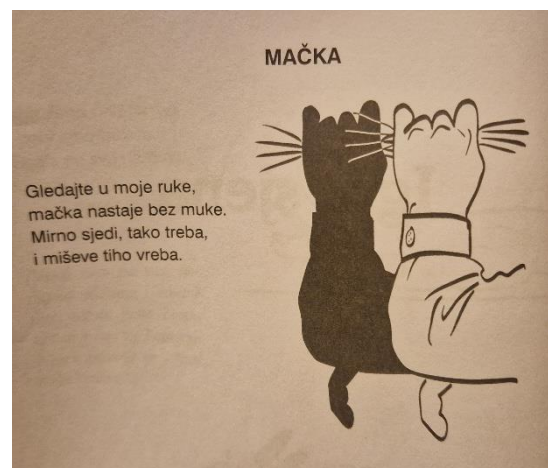
Mačka nastaje bez muke.

Mirno sjedi, tako treba,

I miševe tiho vreba (Osmanova, 2010, str. 34)

Na slici 3 prikazan je primjer izvođenja sjene mačke.

Djeca vole igru sjena jer svojim tijelom mogu napraviti oblik koji podsjeća na nešto što je živo i stvarno.

Slika 3: Primjer igre sjena: Pjesmica Mačka

Primjer za imitacijske vježbe za ruke

U vrtu kod moje bake,

Kupine su sočne, slatke.

Nabrali smo puni dlan,

Da nam slađi bude dan (Osmanova, 2010: 47).

Imitacijske vježbe za ruke potiču djecu da oponašaju njima poznate radnje iz okoline, a služe kao igra. Djeci su zanimljive i jedne su od zastupljenijih u predškolskoj dobi.

Vježbe na ravnoj površini

Idemo se igrati,

Prstiće razgibati,

Prvo ih istezati

Pa u šaku stezati. (Osmanova, 2010: 56)

Ovakve vježbe su vrlo važne kako bi dijete razvilo finu motoriku prstiju koja je vrlo važna podloga za pisanje.

Sukcesivno dodirivanje prstiju na svakoj ruci zasebno

I brat blizanac,

Susjedni palac,

Rodendan ima,

Poklone prima (Osmanova, 2010: 61).

Sukcesivno dodirivanje prstiju obiju ruku zajedno

Svaki prst s blizancem spoji

I blizance sve prebroji.

Jedan, dva, tri, četiri, pet,

Počinjemo opet! (Osmanova, 2010: 65).

Navedene igre dobra su vježba za uspostavljanje koordinacije oko-ruka..

Gimnastika za prste pri usvajanju leksičkih tema

Tema „Odjeća“

Mami-tati, mami-tati,

Odjeću ćemo sad prati.

Haljinu i hlače,

Suknju i čarape,

Košulju i džemper,

Kape i marame.

Jedan, dva, tri, četiri, pet,

Sve je čisto opet! (Osmanova, 2010: 73)

Vježbe za razvoj dinamičke koordinacije ruku tijekom izvođenja istodobno organiziranih pokreta

Crtamo krugove

Krugove ja crtam,

Ruku naprijed pružam,

Šaku čvrsto stisnem,

A kažiprst ispružim.

Ukrug ide kažiprst,

Spretan je i brz. (Osmanova, 2010: 112)

Ove pjesmice imaju jednostavnu strukturu i lako razumljive riječi, što je idealno za djecu. Rima i ritam čine pjesmice melodičnima i lakima za pamćenje, što pridonosi razvoju fonološke svijesti kod djece. Ponavljanjem i izgovaranjem riječi djeca proširuju svoj vokabular i usavršavaju izgovor. Sintaksa je jednostavna, a rečenice su kratke i jasne, što olakšava praćenje radnje i usvajanje novih riječi. Također, pjesmice su osmišljene tako da prate i potiču izvođenje specifičnih motoričkih pokreta. Kroz verbalne upute i ritmične pokrete, djeca razvijaju finu

motoriku, posebno preciznost i kontrolu pokreta prstiju i šake. Crtanje krugova prstom potiče koordinaciju između vizualnog praćenja i motoričkog odgovora, što je ključno za razvoj koordinacije ruka-oko. Pjesmice također pomažu djeci u usklađivanju pokreta s verbalnim izgovorom, što je važno za sinkronizaciju govora i motorike.

Usvajanjem pojedinih pokreta, odgojitelji djecu trebaju motivirati na samostalno stvaranje novih pjesama s istim pokretima. Jedan od načina je izmjena pojedinih riječi u pjesmi ili promjenom teme pjesme.

Osim što je važno da dijete usvoji motoričke pokrete jer su usko povezane sa govorom, važno je poticati djecu i na samostalno stvaranje i maštanje, a to možemo ostvariti primjerima iz sljedećeg poglavlja.

5. Poticanje dječje kreativnosti i stvaralaštva

Priručnik *Dosadno mi je – što da radim* namijenjen je roditeljima, odgojiteljima i svima koji provode vrijeme s djecom, a žele ih potaknuti na razmišljanje i izražavanje umjesto dosade i nezainteresiranosti. Kako navodi Čudina-Obradović, cilj ove knjige je pomoći roditeljima da nauče djecu: „da usvoje jezične sadržaje kako bi oni postali njihovo vlasništvo, njihovo blago kojim mogu po volji raspolagati, koristiti ih, mijenjati, prekrajati; da sama izmišljaju, pronađu, proizvedu nešto novo, nešto samo njihovo; da smisle svoju brojalicu, pjesmicu, igru, priču; da ono što smisle bude izvorno, originalno; da se vesele tome što je njihova tvorevina – pa ma kako malena i skromna bila – sasvim drugačija od onoga što su vidjeli, pročitali, naučili, čuli“ (Čudina-Obradović, 1993: 7).

Autorica navodi kako su poticajna pitanja i prijedlozi vrlo važan aspekt ovog priručnika, a roditeljima će pokušati približiti način kojim oni svojoj djeci mogu postavljati takva pitanja i prijedloge. Vrlo je važno da se dijete ne boji i ne srami te da osjeća sigurnost, a autorica navodi nekoliko pravila kako bismo to postigli. Kao prvo pravilo postavlja različitost, odnosno navodi kako je djetetu potrebno naglašavati postojanje različitosti, kako nešto može biti drugačije, slično. Potrebno je dati primjer mogućnosti drugačijeg. Drugim pravilom postavlja upućivanje djeteta na mogućnost izmjene načina dolaženja do rezultata, odnosno poticanje na razmišljanje što bi bilo, kad bi nešto promijenio – tehniku, boju, papir i slično. Treće pravilo je navikavanje djeteta na svijet oko sebe – poticanje na promatranje svoje okoline, od pojava i osjetila do predmeta te da probleme pokuša riješiti prema mogućnostima koje ga u tom trenu okružuju. Četvrto je izravno poticanje djeteta riječima kao što su: smisli, promijeni, preuredi. Peto je poticanje dječje mašte i obraćanje pozornosti na osjetila. U svakom mogućem trenutku, bitno je djetetu skrenuti pažnju na oblike, boje, mirise, primjerima podsjećati na već poznate riječi ili pjesme. Šestim pravilom postavlja odgađanje ocjenjivanja, odnosno poticanje djeteta na propitkivanje samoga sebe: „Treba li nešto popraviti, promijeniti, je li ovo dobro ili loše, mogu li bolje?“ Sljedeće, sedmo pravilo je da damo vremena djetetu da samo „isproba“ svoj prijedlog, bez našeg kritiziranja. Neka samo pokuša shvatiti je li nešto dobro i prihvati to ili zamijeni i odbaci ukoliko nije. Osmim pravilom postavlja vrijeme, odnosno napominje kako djetetu trebamo dati dovoljne vremena da razmisli te mu ne smijemo davati gotove primjere ili rješenja. Pohvalu postavlja kao deveto pravilo u poticanju kreativnosti. Deseto, koje se zapravo nadovezuje na prijašnje jest kako djetetu trebamo pokazati kako smo zainteresirani i

sudjelujemo u njegovom stvaranju. Jedanaesto pravilo je pokazivanje vlastitog zadovoljstva i uživanja u procesu stvaranja, a zadnjim pravilom postavlja djetetovu slobodu u stvaranju – od izbora, vremena pa sve do rezultata (Čudina-Obradović, 1993).

Prije početka same igre, potrebno je odrediti tko će prvi krenuti ili tko će imati određenu ulogu u igri, a za to su nam potrebne brojalice. One imaju važnu ulogu i odlučuju kako će igra započeti, a djeca to prihvaćaju. Kako autori navode „ona dobiva „čarobno“, „nadmoćno“ svojstvo više sile, „čaranja“. Zato su vjerojatno, najomiljenije brojalice sastavljene od „čarobnih“, tj. besmislenih riječi, koje se neposredno obraćaju višoj sili, a „običnom su smrtniku“ nerazumljive.“ (Bilopavlović, Čudina-Obradović i sur. 1993: 15) Jedan od načina odbrojavanja brojalice može biti „na ispadanje“ pa zadnja riječ brojalice određuje tko će ispasti iz igre. Primjer besmislene brojalice je *Elem Belem*:

Elem, belem,

bumbarika,

kutičika,

okma,

dokma,

divla,

disla,

jabuka na polje!

(Čudina-Obradović, Bilopavlović i sur., 1993: 19)

Kao zadatak i poticaj djetetu, autori predlažu sljedeće: „Zar ne bi bilo zgodno da svi nauče i broje brojalicu koju si ti sam izmislio i koja je drugačija od onih koje već svi dobro poznaju?“ (Čudina-Obradović, Bilopavlović i sur., 1993: 21)

Navode nekoliko koraka kojima djecu možemo usmjeriti na stvaranje brojalice: korištenje kratkih, besmislenih riječi koje dobro zvuče, odabir najzvučnijih riječi koje opisuju zvuk ili šum i povezivanje istih, preokretanje smislenih riječi. Primjer koji dijete može potaknuti na stvaranje sličnih, novih pjesama je pjesma *Bila jedna*, Tite Bilopavlovića:

Bila jedna zvrckalica,

bila jedna trčalica,
bila jedna mućkalica,
bila jedna durilica,
bila jedna žmurilica,
bila jedna pjevalica,
bila jedna gledalica,
bila jedna štipkalica,
bila jedna kričalica,
bila jedna češkalica,
bila jedna pričalica,
bila jedna greškalica,
bila jedna vickalica,
bila jedna smijalica,
bila jedna skakalica,
bila jedna plakalica,
bila jedna papalica,
bila jedna svadljivica,
bila jedna mirilica,
bila jedna svirilica,
A sve iza jednog lica.
Ime joj je Klinkilica.

(Bilopavlović, Čudina-Obradović i sur, 1993: 25)

Poticaj stvaranja novih pjesama i izražavanja je postavljanje pitanja na koje djeca odgovaraju, a mi postavljamo pitanja povezana njihovim odgovorima. Takav primjer je *Dopunjalka* Tite Bilopavlovića:

Što je ono tamo? To je... (sunce)

Kamo to zalazi? Za... (vrhunce)

Kad se opet vraća? U... (zoru)

A gdje sunce zalazi na moru?

Kad preplovi nebeske visine,

Sunce zaroni u ... (dubine).

Kao naranča slasna

Spusti se na dno kugla ... (krasna).

I dok se sunce bliži sanku

Školjke mi šapću... (uspavanku).

(Bilopavlović, Čudina-Obradović i sur, 1993: 28)

Jedan od načina smišljanja može biti i učenje napamet stihova koji se djetetu sviđaju, a zatim ih može ponavljati i smišljati slike koje pjesnici slikaju pjesmama. Pjesme se mogu stvarati i smišljati i na čestitkama, zatim se riječi pjesme mogu izrezati i žmirenjem premještati, riječi koje slično svuču se mogu sakupljati i zapisivati. (Bilopavlović, Čudina-Obradović i sur, 1993)

„Pjesmice o prstima potiču djecu na maštanje. Jezična shema tradicionalnih stihova ohrabruje ih da izmišljaju vlastite stihove.“ (Stocklin-Meier, 2011: 10) Kao primjer jezične igre autorica navodi Obitelj Prstić te objašnjava kako izgovaranjem stihova podižemo prste jedan za drugim i dodirujemo ih kažiprstom druge ruke. Na kraju igre, pokazujemo cijelu ruku i „zaplešemo“ njome.

Obitelj Prstić

Ovo je tata, dobrica pravi,

ovo je mama, sa šeširom na glavi,

ovo je brat, velik i jak,
ovo je seka, u krilu joj zeka,
ovo je djetešce malo,
i to bi sve od ove obitelji bilo.

(Stocklin-Meier, 2011: 16)

„Drski su stihovi i šašave pjesme omiljeni u djece predškolske i školske dobi. Najčešće ih čuju od starijih, na ulici, u vrtiću i na odmoru. Dobro je znati da postoje, jer oni cirkuliraju, sviđalo se to odraslima ili ne. Oni su ovdje i dio su procesa razvoja djeteta. Dođu poput epidemije ospica ili vodenih kozica, a zatim ponovno nestanu.“ (Stocklin-Mayer, 2011:87) Djeca od pet do sedam godina izrazito vole nepristojne brojalice. Zabranjene riječi za njih su zabavne i primamljive te se na taj način prave važnima i osjećaju se kao odrasle osobe. Takve pjesme im služe da izbacivanje agresije, a koriste ih za šalu ili svađu. (Stocklin-Mayer, 2011) Primjeri bezobraznih brojatica su Mišić Miško i Ene-mene.

Primjer bezobrazne brojalice

Mišić Miško puza, puza,
zaglavila mu se guza,
ne može je maknuti,
ispadaš iz igre ti.

Ene-mene, evo rime,
Sad mi reci svoje ime?
(dijete kaže svoje ime)
... nije spavao,
Cijelu noć je plakao,
Jer je u krevet kakao.

(Stocklin-Mayer, 2011: 88-89)

„Igra često započinje brojalicom. Brojalica je ritmička i govorna cjelina, najčešće bez smisla, tipična igra riječi. Izgovor brojalice djeci prčinja posebnu radost, kao i igre rukama (gestovne igre). Dragocjena su mogućnost ostvarivanja brojnih dobrobiti: osobne, tjelesne i emocionalne, obrazovne te socijalne.“ (Peteh, 2020: 10) Postoje mnoge brojalice, a u sljedećih nekoliko primjera možete pročitati one poznatije, sa brojevima, brojalice o životinjama:

Primjer brojalice „Jedan, dva tri...“

Jedan, dva,

Do neba,

Tri četiri,

Po sekiri,

Pet, šest,

Bit će ples,

Sedam, osam,

Do pol osam,

Devet, deset,

Ti si mali crni pesek. (Peteh, 2020: 14)

Brojalica Jedan, dva, tri je vrlo poznata, a djeca ju koriste za odbrojavanje u igri.

Primjer brojalice o životinjama

Hajd' izađi medvjede,

Iz jazbine mračne te!

Još za mene nije dan,

Sladi mi je zimski san. (Peteh, 2020: 23)

Brojalica o medvjedu je primjerena za djecu od prve godine života, a govori o medvjedu koji ne želi izaći iz svoje jazbine jer mu je draže spavati.

Primjeri ostalih brojalica

Brojalice *Tupa lupa* i *Din dan don* namijenjene su jasličkoj djeci jer ih potiču na povezivanje stvari i radnji koje te stvari mogu izvršavati.

Tupa lupa, čekić lupa,

Kovač kuje, a krt ruje,

Pčela zuji, auto bruji,

Ura bije, sunce grije. (Peteh, 2020: 35)

Din dan don,

Pilot vozi avion,

Do pilota sjedim ja,

Iza mene druga dva,

Ovaj putnik ide van. (Peteh, 2020: 37)

Primjer gestovne igre

Kuhala maca kašicu

U zemljanu lončicu.

Palcu je dala puno jesti,

Pa je narastao debeli.

Zatim je dala jesti kažiprstu

I on je narastao lijep i velik.

Onda je jeo srednjak,

On je najviše pojeo, pa je zbog toga najviši.

Prstenjak je pojeo sve što je ostalo.

Malom prstu nije ništa ostalo,

Pa je bio gladan i tužan. (Peteh, 2020: 57)

„Prvi prvoj rečenici kažiprstom se kruži po dlanu djeteta. Izričući naziv, svaki se prstić na ruci dodiruje, a pri izgovaranju teksta trčao, trčao prsti „trče“ po djetetovu tijelu. Na vratu i iza uha ga malo pošakljaju uz izgovaranje: A, tu se sakrio!“ (Peteh, 2020: 57) U primjeru *Kuhala maca kašicu* dijete potičemo na povezivanje i razumijevanje uzročno-posljedičnih veza. Kako je u primjeru palac puno pojeo, on je narastao debeo, dok je mali prst ostao gladan te je iz tog razloga malen.

6. Zaključak

Malešnice imaju veliku ulogu u životima djece jer, osim što ona uživaju u njima, razvijaju njihov govor i jezik, proširuju vokabular, razvijaju bolje pamćenje djeteta, potiču ih na samostalno izražavanje, motiviraju ih na kreiranje vlastitih pjesama, igri, određuju pravila i pomažu pri odabiru određene osobe koja će, ili ispasti iz igre, ili biti odabrana. Također, važnost imaju i kod poučavanja emocija te izražavanja i razumijevanja istih. Djeci treba prenositi malešnice iz djetinjstva njihovih roditelja, baka i djedova jer su one dio njihove kulture, ali isto tako, roditelji i odgojitelji mogu ih prilagođavati svojoj trenutačnoj okolini kako bi ih dijete moglo povezati sa svojom stvarnošću i iskustvima. Postoji velik broj vrsta i podjela malešnica, kao što su uspavanke, brojalice, cupkalice, pjesme prema temi i slično. Odrasli trebaju poticati dijete da svakodnevno koristi malešnice jer će na taj način, s vremenom, ono početi smišljati svoje pjesme, osjećat će se samopouzdanije i htjet će izražavati svoje ideje i osjećaje i moći će se kreativno izražavati. Uz izgovor pjesama, dijete uvježbava finu motoriku i koordinaciju oko-ruka, što potiče razvijanje predčitačkih vještina.

Za razvoj govorno-jezične kreativnosti ključna je uloga odgojitelja. Kroz sustavno korištenje malešnica odgojitelji mogu djeci omogućiti da kroz igru razvijaju osjećaj za ritam, intonaciju i melodiju, što su ključni elementi govorno-jezičnog razvoja. Na taj način mogu djecu potaknuti da sama stvaraju svoje pjesmice, odnosno da razvijaju govorno-jezičnu kreativnost, što doprinosi njihovom cjelokupnom kognitivnom razvoju.

7. Literatura

1. Apel, K. i Masterson, J.J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do 6. godine*. Lekenik: Ostvarenje.
2. Crnković, M. (1998). *Hrvatske malešnice: Dječje pjesme pučkog izvorišta ili podrijetla*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Crnković, M. i Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
4. Herljević, I. i Posokhova, I. (2007). *Govor, ritam, pokret*. Zagreb: Ostvarenje.
5. Likierman, H. i Mutter, V. (2007). *Pripremite dijete za školu*. Buševac: Ostvarenje.
6. Marić, Lj. i Goran, Lj. (2013). *Zapjevajmo radosno. Metodički priručnik za odgojitelje, studente i roditelje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
7. Osmanova, G. (2010). *150 igara prstićima za razvoj fine motorike i govora*. Zagreb: Planet Zoe.
8. Peteh, M. (2020). *Kriš, kraš, Matijaš. U igri zajedno*. Zagreb: Novi redak.
9. Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: Priručnik za roditelje (3)*. Buševac: Ostvarenje.
10. Prebeg-Vilke, M. (1991). *Vaše dijete i jezik: materinski, drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
11. Stocklin-Meier, S. (2011). *Prstićima gore, nogicama dolje, Rastimo bolje*. Split: Harfa.
12. Velički, V. (2013). *Pričanje priča, stvaranje priča*. Zagreb: Alfa.
13. Velički V. i Katarinčić. I. (2011). *Stihovi u pokretu: Malešnice i igre prstima kao poticaj za govor*. Zagreb: Alfa.
14. Zalar, D. (2002) *Poezija u zrcalu nastave. Igre stihom i jezikom u susretima s djecom*. Zagreb: Mozaik knjiga.
15. Šmit, M. B. (2001). *Glazbom do govora*. Zagreb. Naklada Haid.
16. Klabučar. K. (2022). *Malešnice i razvoj fonološke svijesti*.
<https://repozitorij.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A3603/datastream/PDF/view>
Pristupljeno: 7. 11. 2023.
17. Orchard Halliwell, J. (1886). *The Nursery Rhymes of England*. London i New York. Frederick Warne and Co.
<https://www.gutenberg.org/files/32415/32415-h/32415-h.htm#page119>
Pristupljeno: 8. 11. 2023.

18. Usvajanje jezika. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024.
[usvajanje jezika - Hrvatska enciklopedija](#)
Pristupljeno 16.9.2024.
19. Vrsaljko, S., Paleka, P. (2018). *Pregled ranoga govorno-jezičnoga razvoja*.
<https://hrcak.srce.hr/file/317959>
Pristupljeno: 20. 11. 2023.
20. Lear, E. (1846). *Book of Nonsense*.
<https://www.gutenberg.org/files/982/982-h/982-h.htm>
Pristupljeno: 10. 11. 2023.
21. Shel Silverstein. (2024, srpanj). *Encyclopedia Britannica*.
<https://www.britannica.com/biography/Shel-Silverstein>
22. Whitmore, W.H., Newberry, J., Thomas, I. (1889). *The original Mother Goose's melody*. Albany:J. Munsell's sons.
<https://www.loc.gov/item/15009861/>
Pristupljeno: 10. 11. 2023.
23. Danielson, E. (2000). *The Importance of Nursery Rhymes*.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED442117.pdf>
Pristupljeno: 13. 11. 2023.
24. *46 short and sweet Shel Silverstein poems*
https://jmacpratt.weebly.com/uploads/1/2/0/1/12013129/the_why_not_100_46_short_and_sweet_shel_silverstein_poems.pdf
Pristupljeno: 10. 11. 2023.
25. Pavlič, I. (2017) Pjesnička slika i ritam kao poticaj govornom i jezičnom razvoju djeteta predškolske dobi (Završni rad). Zagreb. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:381191>
Pristupljeno: 16.09.2024.
26. Pjesmice s pokretom. (2024). *Dječji vrtić Viškovo*.
<https://www.vrtic-viskovo.hr/content/3337/pjesmice-s-pokretom>
Pristupljeno: 26.8.2024.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI ZAVRŠNOG RADA

Vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam ja, Sandra Benčić, samostalno napisala ovaj završni rad pod naslovom „Malešnice i govorno-jezična kreativnost djece predškolske dobi.“

POTPIS: _____